

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

L. Annæi Senecæ Philosophi Opera, Qvæ Exstant Omnia

Seneca, Lucius Annaeus <Philosophus>

Antverpiæ, 1605

L. Annæi Senecæ Ad Lvcilivm Natvralivm Qvæstionvm Liber Qvintvs.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-53700](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-53700)

A dici non facile possit: at oculos eruere, qui non verentur ea pro veris affirmare, qua ad speciem ipso mendacij coargui possunt. Execrere enim eos qui audiunt, quantum in ipsis est, videntur.

minentem praenoscere, & illis impiis sacrificiis, aut sanguinis à digito effusione, populum in impietate ac superstitione retinerent. Vide cum libro VI. Stromat.

AD CAP. VI. 12. NON TEMPORE MIHI.] Horum speculatorum futura grandinis meministi & Plutarchus libri septimi symposiacon capite secundo. Et ne tota res, quae aliqui primo ad speciem ridicula est, fabulosa existimetur, grauis & sanctus scriptor, Clemens Alexandrinus, putat magos fuisse, qui longae eorum qua in sublimi fierent obseruatione, grandinem im-

AD CAP. VII. 13. QVAMVIS MYNERA ETIAM DEOS VINCANT.] Respicit ad illud Homericum,

Δῶρα θεῶν ἀνθρώποις, δ' ὤπ' αἰδούουσ' ἑσθλὰ δῶρα.

AD CAP. VIII. 14. De origine niuis, de qua hic agitur, videndus Aristoteles capite XI. libri 1. Meteorologicon.

B L. ANNÆI SENECAE
AD LVCILIVM
NATVRALIVM QVÆSTIONVM
LIBER QVINTVS.

In quo de Ventis & aëris motu agitur.

C **V**ENTVS¹ est fluens aër. Quidam ita definierunt: Ventus est aër CAP. I.
fluens in vnam partem. Hæc definitio videtur diligentior: quia
numquam aër tam immobilis est, vt non in aliquâ sit agitatione.
Sic tranquillum mare dicitur, cum leuiter commouetur, nec in
vnam partem inclinatur. Itaque si legeris,
Cum placidum ventis staret mare:
scito illud non stare, sed succuti leuiter: & dici tranquillum, quia
nec huc nec illò impetum capiat. Idem & de aëre iudicandum
est, non esse vnumquam immobilem, etiam si quietus sit. Quod ex hoc intelligas licet.
Cum sol in aliquem clausum locum infusus est, videmus corpuscula minuta in aduersum
ferri, alia sursum, alia deorsum, variè concurrantia. Ergo parùm diligenter com-
prehendet quod vult, qui dixerit, Fluctus est maris agitatio: quia tranquillum quo-
que agitur. At ille abundè sibi cauerit, cuius hæc definitio fuerit: Fluctus est maris
D in vnam partem agitatio. Sic in hac quoque re, de qua cum maximè quarimus, non
circumscribetur, qui ita se gesserit, vt dicat: Ventus est fluens aër in vnam partem:
aut, Ventus aër est fluens in partu, aut vis aëris in vnam partem euntis, aut cursus
aëris aliquo concitator. Scio quid responderi pro definitione alterâ possit. Quid necesse
est adiciere te, in vnam partem fluens aër? Vtique enim quod fluit, in vnam partem
fluit. Nemo aquam fluere dicit, si tantùm intra se mouetur, sed si aliquò fertur. Potest
ergo aliquid moueri, & non fluere: at è contrario non potest fluere, nisi in vnam partem.
Sed si hæc breuitas satis à calumniâ tuta est, hac vtamur. Si verò aliquis circumspectior
est, verbo non parcat, cuius adiectio cauillationem omnem poterit excludere. Nunc ad
ipsam rem accedamus, quoniam satis de formulâ disputatum est. Democritus II.
ait, cum in angusto inani multa sunt corpuscula, quæ ille atomos vocat, sequi ventum.
At contrâ, quietum & placidum aëris statum esse, cum in multo inani pauca sunt cor-
puscula. Nam quemadmodum in foro aut vico quamdiu paucitas est, sine tumultu am-
bulatur:

- bularur: vbi turba in angustum cucurrit, aliorum in alios incidentium rixa fit: sic in hoc quo circumdati fumus spatio, cum exiguum locum multa corpora impleuerint, necesse est alia aliis incidant, & impellantur ac repellantur, implicenturque & comprimantur, ex quibus nascitur ventus, cum illa quæ colluctabantur incubuere, & diu fluctuata ac dubia inclinauere se. At vbi in magnâ laxitate corpora pauca versantur, nec arerare possunt, nec impelli.
- III. Hoc falsum esse, vel ex eo colligas licet, quod tunc interim minimè ventus est, cum aër nubilo grauis est. Atqui tunc plurima corpora se in angustum contulere: & inde spissior nubium grauitas est. Adice nunc, quod circa flumina & lacus frequens nebula est, arctatis coniunctisque corporibus, nec tamen ventus est. Interdum verò tanta caligo effunditur, vt conspectum in vicino stantium eripiat: quod non eueniret, nisi in paruum locum corpora se multa compellerent. Atqui nullum tempus magis, quam nebulosum, caret vento. Adice nunc, quod è contratio venit, vt sol matutinum aëra spissum & humidum ortu suo tenuet. Tunc surgit aura, cum datum est laxamentum corporibus, & stipatio illorum ac turba resoluta est. Quomodo, B inquis, ergo venti fiunt, quos non negas fieri? Non vno modo. Aliàs enim terra ipsa magnam vim aëris eiicit, & ex abdito spirat: aliàs cum magna & continua ex imo euaporatio in altum agit quæ merferat, immutatio ipsa halitus mixti in ventum vertitur. Illud enim nec vt credam, mihi persuaderi potest, nec vt taceam: quomodo in nostris corporibus ex cibo fit inflatio, quæ non sine magnâ narium iniuriâ emittitur, & ventrem interdum cum sono exonerat, interdum secretius: sic putant & hanc magnam rerum naturam alimenta mutantem emittere spiritum. Benè nobiscum agitur, quod semper excoquit. Alioquin impudius aliquid timeremus. Numquid ergo hoc verius est, dicere, multa ex omni parte terrarum & assidua ferri corpuscula: quæ, cum coaceruata sunt, deinde extenuari sole cœperint, quia omne quod in angusto dilatatur, spatium maius desiderat, ventus existit? Quid ergo? hanc solam esse causam venti existimas, aquarum terrarumque euaporationes? Ex his grauitatem aëris fieri, deinde solui impetu, cum quæ densa steterant, vt est necesse, extenuata nituntur in ampliore locum? Ego verò & hanc iudico. Ceterum illa est longè verior causa, valentiorque, habere aëra naturalem vim mouendi se: nec aliundè concipere, sed inesse illi vt aliarum rerum, ita huius potentiam. An hoc existimas, nobis quidem datas vires esse, quibus nos moueremus, aëra autem inertem, inagitabilem relictum esse? cum aqua motum suum habeat, etiam ventis quiescentibus: nec enim aliter animalia edere posset. Muscum quoque innasce aquis, & herbosa quædam videmus, summo innatantia. Est ergo aliquid in aquâ vitale. De aquâ dico? Ignis qui omnia consumit, quædam etiam creat: & quod videri non potest simile veri, sed tamen verum est, animalia igne generantur. Habet ergo aliquam vim talem aër, & idè modò spissat se, modò expandit & purgat: aliàs contrahit, aliàs diducit, ac differt. Hoc ergo interest inter aëra & ventum, quod inter lacum & flumen. Aliquando per se ipse sol causa venti est, fundens rigentem aëra, & ex denso coactoque explicans. In vniuersum de ventis diximus: nunc vitium incipiemus illos excutere. Fortasse apparebit quemadmodum fiant, si apparuerit, quando & vnde procedant. Primum ergo antelucanos flatus inspiciamus, qui aut ex fluminibus, aut ex conuallibus, aut ex aliquo sinu feruntur. Nullus ex his pertinax est, sed cadit fortiore iam sole: nec fertur vltra terrarum adspèctum. Hoc ventorum genus incipit vere, nec vltra aestatem durat. Et inde maximè venit, vbi aquarum plurimum & montium est. Plana licet abundant aquis, tamen carent aurâ: hæc dico, quæ pro vento valet. Quomodo ergo talis flatus concipitur, quem Græci *ἠνολαίαν* vocant? Quidquid ex se paludes & flumina emittunt (id autem & multum est, & assiduū) per diem solis alimentum est: nocte non exhauritur, sed montibus inclusum, in vnam regionem colligitur. Cum illam impleuit, & iam se non capit, sed exprimitur aliquo, & in vnam partem procedit: hic ventus est. Itaque eò incumbit, quò liberior exitus inuitat, & loci laxitas, in quam coaceruata incurrant. Huius rei argumentum est, quod primâ noctis parte non spirat. Incipit enim fieri tunc illa collectio, quæ circa lucem iam plena est, &

A est, & onerata, quarit quò defluat: & eò potissimum exit, vbi plurimum vacui est, & magna ac patens area. Adicit autem ei stimulos ortus solis, feriens gelidum aëra. Nam etiam antequam appareat, lumine ipso valet: & nondum quidem aëra radiis impellit, iam tamen laeessit & irritat, luce præmissâ. Nam cum ipse processit, alia superius rapiuntur, alia diffunduntur tepore. Ideo non vltra matutinum illis datur flare. omnis illorù vis conspectu solis exstinguitur: etiamsi violentiores flauère, circa medium tamen diem relanguescunt: nec vinqquam vsque in meridiem aura producitur. Alia autem imbecillior ac breuior est, prout valentioribus minoribusve collecta causis est.

ix.

Quare tamen tales venti vere & æstate validiores sunt? Leuissimi enim ceterâ parte anni, nec qui vela impleant, surgunt. Quia ver aquosius est, & ex plurimis aquis, locisve ob humidam cæli naturam saturis & redundantibus, maior euaporatio est. At quare æstate æquè profunditur? Quia post occasum solis remanet diurnus calor, & magnâ noctis parte perdurat: qui euocat exeuntia, ac vehementius trahit, quidquid ex his sponte reddi solet: deinde non tantum habet virium, vt quod euocauit, absumat. Ob hoc diutius corpuscula emanare solita, & efflare, terra ex se atque humor emittit. Facit autem ventum sol ortus, non calore tantum, sed etiam icetu. Lux enim (vt dixi) quæ solem antecedit, nondum aëra calefacit, sed percutit tantum: percussus autem in latum cedit. Quamquam ego ne illud quidem concesserim, lucem ipsam sine calore esse, cum ex calore fiat. Non habet forsitan tantum teporis, quantum actu appareat. Opus tamen suum facit, & densa diducit ac tenuat. Præterea loca, quæ aliquâ iniquitate naturæ ita clausa sunt, vt solem accipere non possint, illa quoque nubila & tristi luce calefiunt, & per diem minus quam noctibus rigent. Etiamnum naturâ calor omnis abigit nebulas, & à se repellit. Ergo sol quoque idem facit. Et ideo quibusdam videtur, inde flatus esse, vnde sol. Hoc falsum esse ex eo apparet, quòd aura in omnem partem vehit, & contra ortum plenis velis navigatur. Quod non eueniret, si semper ventus ferretur à sole.

x.

Etesiarum quoque, qui in argumentum à quibusdam aduocantur, non nimis propositum adiuuant. Dicam primum quid illis placeat: deinde, cur displiceat mihi. Etesiarum, inquiunt, hieme non sunt: quia breuissimis diebus sol desinit, priusquam frigus euincatur. Itaque niues & ponuntur, & durantur. Ætate incipiunt flare, cum & longius extenditur dies, & recti in nos radij diriguntur. Veri ergo simile est, concussas calore magno niues plus humidi efflare. Item terras exoneratas niue, retectasque spirare liberius. Itaque plura ex Septentrionali parte cæli corpora exire, & in hæc loca quæ remissiora ac tepidiora sunt, deferri. Sic impetum Etesiarum sumere: & ob hoc à solstitio illis initium est, vltraque ortum caniculæ non valent: quia iam multum è frigidâ cæli parte in hanc egestum est. At sol mutato cursu in nostram rector tenditur: & alteram partem aëris attrahit, aliam verò impellit. Sic ille Etesiarum flatus æstatem frangit: & à mensium feruentissimorum gravitate defendit.

xi.

Nunc, quod promisi, dicendum est, quare Etesiarum illos non adiuuent, nec quidquam huic conferant causæ. Dicimus autem luce auram incitari, tandem subsidere, cum illam sol attingit. Atqui Etesiarum ob hoc somniculosi à nautis, & delicati vocantur, quòd (vt ait Gallio) manè nesciunt surgere: eo tempore incipiunt prodire, quo ne pertinax quidem aura est, quod non accideret, si vt auras, ita illos sol commoueret. Adice nunc, quòd si causâ illis flatus est, spatium diu ac longitudo, etiam ante solstitium flarent, cum longissimi dies sunt, & cum maxime niues tabescunt. Iulio enim mense iam dispoliata sunt omnia, aut certè admodum pauca iacent adhuc sub niue.

xii.

Sunt quædam genera ventorum, quæ ruptæ nubes & in pronum solutæ præmittunt. Hos Græci ventos *εὐρησφίας* vocant. Qui hoc (vt puto) modo fiunt. Cum magna inæqualitas ac dissimilitudo corporum, quæ vapor terrenus emittit, in sublime eat, & alia ex his corporibus sicca sint, alia humida: ex tantâ discordiâ corporum inter se pugnantium, cum in vnum conglobata sunt, verisimile est quædam cauas effici nubes, & interualla inter illas relinqui fistulosa, & in modum tibiarum angusta. His interuallis tenuis includitur spiritus: qui maius desiderat spatium, cum euerberatus cursu parum libero incaluit: & ob hoc amplior fit, scinditque cingentia, & erumpit in ventum: qui ferè procellosus

QQ

cellosus est, quia supernè demittitur, & in nos cadit vehemens & acer: quia non fufus, A
nec per apertum venit, sed laborat, & iter sibi vi ac pugna parat. Hic ferè brevis flatus
est. Quia receptacula nubium per quæ ferebatur, ac munimenta pertumpit, ideò tumul-
tuosus venit aliquando, non sine igne ac sono cæli. Hi venti multo maiores diurnio-
resque sunt, si alios quoque flatus ex eadem causâ ruentes in se abstulère, & in vnum
confluxère plures: sicut torrentes modicæ magnitudinis eunt, quamdiu separatis suis
cursus est: cum verò plures in se aquas conuertere, fluminum iustorum ac perennium
magnitudinem excedunt. Idem credibile est fieri & in procellis, vt sint breues quamdiu
singulæ sunt: vbi verò sociauère vires, & ex pluribus cæli partibus elisus spiritus eodem
XIII. se contulit, & impetus illis accedit, & mora. Facit ergo ventum resoluta nubes:

quæ plurimis modis soluitur. Nonnumquam conglobationem illam spiritus rumpit
inclusi & in exitum nitentis luctatio: nonnumquam calor, quem modò sol fecit, modò
ipsa arietatio, vt magorum inter se corporum attritus. Hoc loco, si tibi videtur, quæri
potest, cur turbo fiat: qui euenire in fluminibus solet, vt quàm diu sine impedimento B
feruntur, simplex & rectum illis iter sit: vbi incurtere in aliquod saxum ad latus ripæ
prominens, retorqueantur, & in orbem aquas sine exitu flectant, ita vt circumlatæ in se
sorbeantur, & vorticem efficiant. Sic ventus, quamdiu nihil obstitit, vires suas effundit.
Vbi aliquo promontorio repercussus est, aut vi locorum coeuntium in canalem conue-
xum tenuemque collectus, sapius in se volutatur, similemque illis, quas diximus con-
uerti, aquis facit vorticem. Hic ventus circumactus, & eundem ambiens locum, & se
in ipsâ vertigine concitans, turbo est. Qui si pugnacior est, ac diutius volutatur, inflam-
matur, & efficit quem *αἰετός* Græci vocant. Hic est igneus turbo. Hi ferè omnia peri-
cula venti erupti de nubibus produnt, quibus armamenta rapiuntur, & totæ naues in
sublime tollantur. Etiamnum quidam venti diuersos ex se generant, & impulsus aëra
in alias quoque partes, quàm in quas ipsi inclinauère, dispergunt. Illud quoque dicam,
quod mihi occurrit, quemadmodum stillicidia, quamuis iam inclinent se & labantur,
nondum tamen effecère lapsum, sed vbi plura coière, & turba vires dedit, tunc fluere & C
ire dicuntur: sic quamdiu leues sunt aëris motus, agitati pluribus locis, nondum ventus
est: tunc esse incipit, cum omnes illos miscuit, & in vnum impetum contulit. Spiritum
à vento modus separat: vehementior enim spiritus ventus est: inuicem spiritus leuiter

XIV. fluens aer. Repetam nunc quod primò dixeram, eadè specu ventos, recessu-
fuque interiore terrarum. Non tota solida contextu terra in vnum vsque fundatur, sed
multis partibus caua,

et cæcis suspensa latebris.

alicubi habet inania sine humore. Ibi etiam si nulla lux discrimen aëris monstrat, dicam
tamen nubes nebulasque in obscuro consistere. Nam ne hæ quidem supra terras, quia
videntur, sunt: sed quia sunt, videntur. Illic quoque nihilominus ob id sunt, quòd non
videntur. Flumina illic scias licet, nostris paria, sublabi: alia leuiter ducta, alia in con-
fractis locis præcipitando sonantia. Quid ergo? non illud æquè dabis, esse aliquos & sub
terrâ lacus, & quasdam aquas sine exitu stagnare? Quæ si ita sunt, necesse est & illud aë- D
ra onerari, oneratumque incumbere, & ventum propulsi suo concitare. Ex illis ergo sub-
terraneis nubibus sciemus nutriti inter obscura flatus, cum tantum virium fecerint, quanto
aut terræ obstantia auferant, aut aliquod apertum ad hos afflatus iter occupent, & per
hanc cauernam in nostras sedes efferantur. Illud verò manifestum est, magnam esse sub
terrâ vim sulphuris, & aliorum non minus ignem alentium. Per hæc loca cum se, exitum
quærens, spiritus torfit, accendat flammam ipso obstructu necesse est. Deinde flam-
mis latius fufus, etiam si quid ignaui aëris erat, extenuatum moueri, & viam cum fremitu
vasto atque impetu quærere. Sed hoc diligentius persequar, cum quæram de motibus
terræ.

XV. Nunc mihi permittite narrare fabulam. Asclepiodotus auctor est, de-
missos quamplurimos à Philippo in metallum antiquum olim destitutum; vt explora-
rent quæ vbertas eius esset, quis status, an aliquid futuris reliquisset vetus auaritia: de-
scendisse illos cum multo lumine, & multos durasse dies: deinde longâ viâ fatigatos, vi-
disse

A disse flumina ingentia, & conceptus aquarum inertium vastos, pares nostris, nec compressos quidem terrâ supereminente, sed liberæ laxitatis, non sine horrore visos. Cum magnâ hæc legi voluptate. intellexi enim sæculum nostrum, non nouis vitiis, sed iam antiquitus traditis laborare: nec nostrâ ætate primùm auaritiam, venas terrarum lapidumque rimatam, in tenebris malè obstrusa quæfisse. Illi quoque maiores nostri, quos celebramus laudibus, quibus dissimiles querimur nos esse, spe ducti, montes ceciderunt, & supra lucrum sub ruinâ steterunt. Ante Philippum Macedonem reges fuere, qui pecuniam in altissimis vsque latebris sequerentur, & relicto spiritu libero, in illos se demitterent specus, in quos nullum noctium dierumque perueniret discrimen, & à tergo lucem relinquerent. Quæ tanta spes fuit? Quæ tanta necessitas hominem ad sidera erectum incurauit, & defodit, & in fundum telluris intimæ mersit, vt erueret aurum, non minore periculo quærendum, quàm possidendum? Propter hoc cuniculos egit, & circa prædam lutulentam incertamque raptavit, oblitus dierum, oblitus naturæ melioris, à quâ se auertit. Nulli ergo mortuo terra tam grauis est, quàm istis supra quos auaritia vrgens terrarum pondus iniecit, quibus abstulit cælum, quos in imo, vbi illud malum virus latitat, infodit. Illò descendere ausi sunt, vbi nouam rerum positionem, terrarumque pendentium habitus, ventosque per cæcum inane experirentur, & aquarum in illis fluentium horridos fontès, & altam perpetuamque noctem. Deinde cum ista fecerint, inferos metuunt.

XVI.

Sed vt ad id de quo agitur, reuertar, venti quattuor sunt, in ortum, occasum, meridiem, septemtrionemque diuisi. Ceteri, quos variis nominibus appellamus, his applicantur.

*Eurus ad auroram Nabatheaque regna recessit,
Persidaque, est radius iuga subdita matutinis.
Vesper est occiduo que litora sole tepescunt,
Proxima sunt Zephyro. Scythiam septemque triones
Horrisfer inuasit Boreas. contraria tellus
Nubibus assiduis, pluuioque madescit ab Austro.*

C Vel, si breuius illos complecti mauis, in vnâ tempestatem (quod fieri nullo modo potest) congregentur:

*Vnâ Eurusque Notusque ruunt, creberque procellis
Africus;*

& qui locum in illâ rixâ non habuit, Aquilo. Quidam illos duodecim faciunt. Quattuor enim cæli partes in ternas diuidunt, & singulis ventis binos suffectos dant. Hac arte Varro, vir diligens, illos ordinat: nec sine causâ. Non enim eodem semper loco sol oritur, aut occidit. Sed alius est ortus occasusque æquinoctialis (bis autem æquinoctium est): alius solstitialis, alius hibernus. Qui surgit ab oriente æquinoctiali, Subsolanus apud nos dicitur: Græci illum ἀφηνιωτήν vocant. Ab oriente hiberno Eurus exit: quem nostri vocauerunt Vulturum. Et Liuius hoc illum nomine appellat, in illâ pugna Romanis parum prosperâ, in quâ Hannibal & contra solem orientem exercitum nostrum, & contra ventum constituit: cum venti adiutorio ac fulgoris præstringentis oculos hostium vicit. Varro quoque hoc nomen vsurpat. Sed & Eurus iam ciuitate donatus est, & nostro sermoni non tamquam alienus interuenit. Ab oriente solstitiali excitatum, Græci κακίαν appellant: apud nos sine nomine est. Æquinoctialis occidens Fauonium mittit: quem Zephyrum esse dicent tibi, etiam qui Græcè nesciunt loqui. A solstitiali occidente Corus venit, qui apud quosdam Argestes dicitur. Mihi non videtur: quia Cori violenta vis est, & in vnâ partem rapax; Argestes ferè mollis est, & tam euntibus communis, quàm redeuntibus. Ab occidente hiberno Africus furibundus & ruens, apud Græcos ἀφρὸν dicitur. A septemtrionali latere summus est Aquilo, medius Septemtrio, imus Thracias. Huic deest apud nos vocabulum. A meridiano axe Euronotus est. deinde Notus, Latine Auster. deinde Libonotus, qui apud nos sine nomine est.

Placet autem duodecim ventos esse: non quia vbique tot sint (quosdam enim inclinatatio terrarum excludit) sed quoniam plures nusquam sunt. Sic casus sex dicimus: non

XVII.

QQ 2

quia

quia omne nomen sex recipit, sed quia nullum plures quam sex. Qui duodecim ventos A esse dixerunt, hoc secuti sunt, totidem ventorum esse, quot caeli discrimina. Caelum enim diuiditur in circulos quinque, qui per mundi cardines eunt. Est septentrionalis, est solstitialis, est æquinoctialis, est brumalis, est contrarius septentrionali. His sextus accedit, qui superiorem partem mundi ab inferiore fecerit, ut scis. Dimidia enim pars mundi semper supra, dimidia infra est. Hanc lineam, quæ inter aperta & occulta est, Græci *ὁπλὸν* vocant: nostri finitorem dixere, alij finientem. Adiciendus est ad hunc meridianus circulus, quo horizonta rectis angulis secat. Ex his quidam circuli in transuersa currunt, & alios interuentu suo scindunt. Necessæ autem est, tot aëris discrimina esse, quot partes. Ergo horizon siue finiens circulus, quinque illos orbis, quos modò dixi fieri, secat, & efficit decem partes, quinque ab ortu, quinque ab occasu. Meridianus circulus, qui in horizonta incurrit, regiones duas adiicit. Si duodecim aër discrimina accipit, & totidem facit ventos. Quidam sunt quorundam locorum proprii, qui non transmittunt, sed in proximum ferunt. Non est illis à latere vniuersi mundi impetus. Arabulus B Apuliam infestat, Calabriam Iapyx, Athenas Sciron, Pamphyliam Catægis, Galliam Circius: cui ædificia quassanti, tamen incolæ gratias agunt, tamquam salubritatem cæli sui debeant ei. Diuus certè Augustus templum illi, cum in Galliâ moraretur, & vouit & fecit. Infinitum est, si singulos velim perfequi. Nulla enim propemodum regio est, quæ non habeat aliquem flatum ex se nascentem, & circa se cadentem. Inter cetera itaque prouidentia opera, hoc quoque aliquis, ut dignum admiratione suspexerit. Non enim ex vnâ causâ ventos, aut inuenit, aut per diuersa disposuit: sed primùm ut aëra non sinerent pigrescere, sed assiduâ vexatione vtilem redderent, vitalemque tracturis. Deinde ut imbres terris subministrarent, iidemque nimios compescerent. Nam modò adducunt nubes, modò diducunt, ut per totum orbem pluuiæ diuidi possent. In Italiam Auster impellit, Aquilo in Africam reicit: Etæiæ non patiuntur apud nos nubes consistere. Iidem totam Indiam & Æthiopiam continuis per id tempus aquis irrigant. Quid, quòd fruges percipi non possunt, nisi flatu superuacua admixta seruandis ventis C larentur, nisi esset quod segetem excitaret, & latentem frugem, ruptis velamentis suis, quæ folliculos agricolæ vocant, adaperiret? Quid, quòd omnibus inter se populis commercium dedit, & gentes dissipatas locis miscuit? Ingens naturæ beneficium, si illud in iniuriam suam non vertat hominum furor. Nunc quòd de Cæsare olim maiore vulgò dictitatum est, & à Tito Liuiio positum, in incerto esse, vtrum illum magis nasci Reip. profuerit, an non nasci, dici etiam de ventis potest: ad eò quidquid ex illis vtile & necessarium est, non potest his repensari, quæ in perniciem suam generis humani dementia excogitat. Sed non ideò non sunt ista naturâ suâ bona, si vitio malè vrentium nocent. Nimirum in hoc prouidentia, ac dispositor ille mundi Deus, aëra ventis exercendum dedit, & illos ab omni parte, ne quid esset situ squalidum, effudit: non ut nos classes partem freti occupaturas completeremus milite armato, & hostem in mari aut post mare inquireremus. Quæ nos dementia exagitat, & in mutuam compellit exitium? Vela ventis damus bellum paraturi, & periclitamur periculi causâ. Incertam fortunam experimur: D vim tempestatum nullâ ope humanâ superabilem, mortem sine spe sepulturæ. Non erat tanti, si ad pacem per ista veheremur. Nunc autem cum euaserimus tot scopulos latentes, & insidias vadosi maris: cum effugerimus procellosos desuper montes, in quos præceps nauigantes ventus impingit: cum inuolutos nubilo dies, & nimbis ac tonitruis horrendas noctes, cum turbinibus diuisa nauigia: quis erit huius laboris ac metus fructus? quis nos fessos tot malis portus excipiet? Bellum scilicet, & obuius in littore hostis, & trucidandæ gentes tracturæ magnâ ex parte victorem, & antiquarum urbium flamma. Quid in arma cogimus populos? Quid exercitus scribimus, directuros aciem in mediis fluctibus? Quid maria inquietamus? parùm videlicet ad mortes nostras terra latè patet. Nimis delicatè fortuna nos tractat. Nimis dura dedit nobis corpora, felicem valetudinem. Non depopulatur nos casus incurrens. Emetiri cuique annos suos ex commodo licet, & ad senectutem decurrere. Itaque eamus in pelagus, & vocemus in nos fata cefantia.

A fantia. Miseri, quid queritis? mortem, quæ ubique superest? Petet illa vos & ex lectulo, sed ubique innocentes petat: occupabit vos in vestra domo, sed occupet nullum molientes malum. Hoc verò quid aliud quis dixerit, quàm insaniam, circumferre pericula, & ruere in ignotos, iratum sine iniuriâ, occurrentia deuantantem ac ferarum more occidere, quem non oderis? Illis tamen in vltionem, aut ex fame morsus est: nos sine vllâ parsimoniâ nostri alienique sanguinis, mouemus maria, & nauigia deducimus, salutem committimus fluctibus, secundos optamus ventos, quorum felicitas est ad bella perferri. Quousque nos malos mala nostra rapuere? Parum est, intra orbem suum furere. Sic Persarum rex stolidissimus in Græciam traiecit, quam exercitus non vincet, cum impleuerit. Sic Alexander vltior Baëtris & Indis volet querere, quid sit vltra magnum mare, & indignabitur aliquid esse vltimum sibi. Sic Parthis auaritia Crassum dabit. Non horrebit reuocantis diras tribuni, non tempestates longissimi maris, non circa Euphratem præfaga fulmina, & deos resistentes. Per hominum deorumque iras ad aurum ibitur. Ergo non immeritò quis dixerit, rerum naturam melius acturam fuisse nobiscum, si ventos flare vetuisset, & inhibero discursu furentium, in suâ quemque terrâ stare iussisset. Si nihil aliud, certè suo quisque tantum ac suorum malo nasceretur. Nunc parum vi domesticâ, externis quoque laborandum est. Nulla terra tam longè remota est, quæ non mittere aliquò suum malum possit. Vnde scio an nunc aliquis magnæ gentis in abdito dominus, fortunæ indulgentiâ tumens, non contineat intra terminos arma, an paret classes ignota moliens? Vnde scio, hic mihi, an ille ventus bellum inuehet? Magna pars erat pacis humanæ, maria præcludi. Non tamen (vt paulò antè dicebam) queri possumus de auctore nostri Deo, si beneficia eius corrumpimus, & vt essent contraria, efficimus. Dedit ille ventos ad custodiendam cæli terrarumque tempericem, ad euocandas supprimendasque aquas, ad alendos fatorum atque arborum fructus: quos ad maturitatem cum aliis causis adducit ipsa iactatio, attrahens cibum in summa, & ne torpeat, promouens. Dedit ventos ad vltiora noscenda. fuisse enim imperitum animal, & sine magnâ experienciâ rerum homo, si circumscriberetur natalis soli sine. Dedit ventos, vt commoda cuiusque regionis fierent communia: non vt legiones equitemque gestarent, nec vt perniciosa gentibus arma transueherent. Si beneficia naturæ vrentium prauitate perpendimus, nihil non nostro malo accepimus. Cui videre expedit? Cui loqui? Cui non vita tormentum est? Nihil inuenies tam manifeste vtilitatis, quod non in contrarium transferat culpa. Sic ventos quoque natura bonos futuros inuenerat: ipsi illos contrarios fecimus. Omnes in aliquod nos malum ducunt. non eadem est his & illis causa soluendi: sed iusta nulli. Diuersis enim irritamentis ad tentandum iter impellimur. Itaque alicui vitio navigatur. Egregiè Plato dicit, qui nobis circa exitum iam testium loco dandus est, minima esse quæ homines emant vitâ. Imò, Lucili carissime, si benè furorem illorum æstimaueris, id est nostrum (in eadem enim turbâ volutamur) magis ridebis, cum cogitaueris vitâ parari ea, in quibus vita consumitur.

QQ 3

M. A N-

M. ANTONII MURETI^A
 AD LIBRUM QUINTUM
 NATURALIUM SENECAE
 QUESTIONVM, NOTÆ.

1. **V**ENTVS EST FLVENS AER.] Hanc definitionem non à Stoicis primum proditam, sed vetustam esse ostendit Aristoteles: & cerè Hippocratis in libro de flatibus eam sententiam esse constat: quam tamen multis modis Aristoteles secundo Meteorologicon erroris mendacisque conuincit.

AD CAP. III. 2. QVOMODO IN NOSTRIS CORPORIBVS.] Rîdîcula opinio. Itaque Aristophanes Socratem ut populi ludibrio exponeret, eodem propè modo de tonitruis & fulminis origine differenciam facit.

AD CAP. VI. 3. ANIMALIA IGNE GENERANTVR.] Contrà Ouidius,

Nec tu aliud Vestam, quàm puram intellige flammam.

Nataque de flammâ corpora nulla vides. Sed hac de re vide Aristotelem libro v. de historiâ animalium, & Plinium capite xxxvi. lib. xi. ^B

AD CAP. VII. 4. NVNC VIRITIM INCIPIMVS ILLOS EXCVTERE.] De his omnibus, quæ hoc loco de ventorum varietate narrantur, vide Plinium libro 11. à cap. xlv. usque ad cap. l. & scriptorem nocturnum Atticarum cap. xxii. libri secundi.

AD CAP. XVII. 5. GALLIAM CIRCIVS.] Galliam Narbonensem: ubi hodieq; & vehementiam & nomen retinet. Cercium M. Cato vocat, si emendata sunt exemplaria.

L. ANNÆI SENECAE^C
 AD LVCILIVM
 NATURALIUM QUESTIONVM
 LIBER SEXTVS.

In quo de terra motu agitur.

CAP.
I.

DOMPEIOS, ¹ celebrem Campaniæ urbem, in quam ab alterâ parte Surrentinum Sabianumque littus, ab alterâ Herculansense ^D conueniunt, mareque ex aperto conductum amœno sinu cingit, defedisse terræ motu, vexatis quæcumque adiacebant regionibus, Lucili virorum optime, audiuius: ² & quidem diebus hibernis: quos vacare à tali periculo maiores nostri solebant promittere. Nonis Febr. fuit motus hic Regulo & Virginio consulibus, qui Campaniam numquam securam huius mali, indemnem tamen, & toriens defunctam metu, magnâ strage vastauit. Nam & Herculansensis oppidi pars ruit, dubieque stant etiam quæ relicta sunt. Et Nucerinorum colonia, ut sine clade, ita non sine querelâ est. Neapolis quoque priuatim multa, publicè nihil amisit, leuiter ingenti malo perstricta. Villæ verò præruptæ passim sine iniuriâ tremuerunt. Adiciunt his ³ sexcentarum ouium gregem exanimatum, & diuisas statuas: mortæ post hoc mentis aliquos atque impotes sui errasse. Quorum ut causas excutiamus, & pro-